

บทบาทของ เหตุผลในงานเขียนของค่านท์

นางสาวภัทรพร สิริกาญจน

002239

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาอักษรศาสตรมหาบัณฑิต

แผนกวิชาปรัชญา

บัณฑิตวิทยาลัย จฬาลงกรณมหาวิทยาลัย

พ.ศ. 2520

I16836487

THE ROLE OF REASON IN KANT'S WORK

Miss Pataraporn Sirikanchana

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of The Requirements

for the Degree of Master of Arts

Department of Philosophy

Graduate School

Chulalongkorn University

1977

บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาคณะหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

(ศาสตราจารย์ ดร. วิศิษฐ์ ประจวบเหมาะ)

คณบดี

คณะกรรมการทรวบัณฑิตวิทยาลัย

.....ประธานกรรมการ

(ศาสตราจารย์ ดร. วิทย์ วิศทเวทย์)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สุนทร ณ รังษี)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กীরติ บุญเจือ)

อาจารย์ผู้ควบคุมการวิจัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ กীরติ บุญเจือ

ศูนย์วิทยทรัพยากร

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
บัณฑิตวิทยาลัย

หัวข้อวิทยานิพนธ์ เรื่อง

บทบาทของ เหตุผลในงานเขียนของค่านท์

โดย

นางสาวภัทรพร สิริกาญจน

แผนกวิชา

ปรัชญา

หัวข้อวิทยานิพนธ์ บทบาทของ เหตุผลในงานเขียนของคันท

ชื่อ นางสาวภัทรพร สิริภาณุจน

แผนกวิชา ปรัชญา

ปีการศึกษา 2520

บทคัดย่อ

ตามทัศนะของคันท มนุษย์เป็นสัตว์ที่มีเหตุผล เหตุผลอยู่ในจิตมนุษย์มาตั้งแต่เกิด หากคนทอไม่ได้ มันเป็นสิ่งสากลและมีเสรีภาพเป็นพื้นฐาน ในเรื่องเกี่ยวกับความรู้ เหตุผลเป็นก้าวที่สำคัญในการจัดระเบียบข้อมูลตัดสินข้อมูลทุกประเภทของจิตมนุษย์ และทำให้ความรู้ของมนุษย์เป็นทั้งอันทันและปรนัย เหตุผลมีบทบาทหน้าที่อยู่ 2 ประการ คือ เป็นเหตุผลภาคทฤษฎีและเหตุผลภาคปฏิบัติ เหตุผลภาคทฤษฎีมีหน้าที่หยั่งรู้เรื่องราวภายในขอบเขตของโลกแห่งปรากฏการณ์ ส่วนเหตุผลภาคปฏิบัติมีหน้าที่หยั่งรู้เรื่องราวเหนือโลกแห่งปรากฏการณ์และทำให้มนุษย์รู้จักโลกปรมาตม การพยายามใช้เหตุผลภาคทฤษฎีเพื่อตอบปัญหาที่อยู่เหนือประสบการณ์ของมนุษย์จะทำให้เกิดปฏิบัติ ในเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรมเหตุผลภาคปฏิบัติเป็นผู้สร้างคำสั่ง เกิดชก ในขณะที่เหตุผลภาคทฤษฎีเป็นผู้สร้างคำสั่งจากสมมุติฐาน เนื่องจากปรัชญาของคันทเป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก และบางประเด็นไม่มีความชัดเจนเพียงพอ จึงทำให้มีนักวิจารณ์หลายท่านถกเถียงกันเกี่ยวกับความคิดบางประเด็นของคันท และมองเห็นว่า "เหตุผล" ของคันทตอบปัญหาเรื่องความเป็นจริงสูงสุดไม่ได้ คันทพยายามใช้เหตุผลอธิบายสิ่งที่เหตุผลไม่อาจอธิบายได้ นอกจากนั้นคันทยังยืนยันว่า ความรู้ของมนุษย์จำกัดอยู่ภายในขอบเขตของมโนภาพเท่านั้น ซึ่งในแง่นี้ ย่อมเป็นการปฏิเสธว่ามนุษย์ไม่สามารถรอบรู้ในสิ่งที่ปรากฏออกมาในรูปแบบอื่น ค่ายเหตุนี้ ปรัชญาของคันทจึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจและควรทำการวิจัยในขั้นต่อไป

Thesis Title The Role of Reason in Kant's Work
Name Miss Pataraporn Sirikanchana
Department Philosophy
Academic Year 1977

ABSTRACT

According to Kant, man is a rational being. In human mind, there is reason of which we can find no origin. It is universal and based upon freedom. On account of knowledge, reason is the important agent to organize objects, judge every kinds of objects of human mind and accordingly human knowledge is both subjective and objective. Reason has 2 roles : speculative reason and practical reason. The role of the former is to know anything within the limit of phenomenal world, whereas the role of the latter is to know anything beyond phenomenal world and to reveal noumenal world. Trying to use speculative reason in order to answer any transcendental problems may involve antinomies. On account of morality, practical reason produces categorical imperative, whereas speculative reason produces hypothetical imperative. Since Kant's philosophy is rather difficult to understand and some issues are obscure, a lot of critics argue at them and see that Kant's "reason" cannot answer any problem about

ultimate reality but he tries to use reason to explain things beyond the capacity of reason. Moreover, he asserts that human knowledge is confined to concepts so that man cannot know anything in other forms. All things considered, Kant's philosophy is of interest and needs further research.

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำนำ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นผลงานที่ผู้เขียนใช้เวลาศึกษาและค้นคว้าเกือบ 3 ปีเต็ม ขณะที่ทำงานประจำไปด้วย ข้อมูลส่วนใหญ่ได้มาจากตำราและข้อเขียนทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ ไม่มีการวิจัยนอกสถานที่เพราะเป็นวิทยานิพนธ์ที่มุ่งถึงหลักความคิดในทางปรัชญาโดยเฉพาะและไม่สามารถทำให้เป็นเรื่องประยุกต์เข้ากับสังคมไทยได้มากนัก จึงมีแต่การตีความ การอ้างอิง และการวิเคราะห์เปรียบเทียบในเชิงหลักความคิดโดยตลอด ซึ่งอาจทำให้เป็นเรื่องที่เข้าใจได้ยาก แต่ผู้เขียนก็ได้พยายามอย่างที่สุดที่จะทำให้เรื่องราวอันลึกซึ้งทางปรัชญา ไม่กลายเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่ายหรือยากเกินความเข้าใจสำหรับผู้รักการแสวงหา

จุดเริ่มต้นที่ทำให้ผู้เขียนสนใจและเลือกวิเคราะห์งานเขียนของอิมมานูเอล คานท์ มีอยู่หลายประการ ที่สำคัญที่สุดก็คือ ความรู้สึกประทับใจและชื่นชมความสามารถของคานท์ ที่หาทางออกให้กับปัญหาความขัดแย้งทางญาณวิทยาของศตวรรษที่ 17 ถึง 18 ได้้อย่างละเอียดละไมจนนักคิดหลายคนต่อมาได้ถือเอาทัศนะของคานท์เป็นกฎเกณฑ์ที่จะใช้ไขความจริงเกี่ยวกับโลกและจักรวาลต่อไป คานท์จึงเปรียบเสมือนบทสรุปของปรัชญาตะวันตกสมัยใหม่ และบทนำของปรัชญาตะวันตกสมัยปัจจุบัน

ผู้เขียนยอมรับว่างานเขียนของคานท์ไม่ใช่เรื่องที่จะอ่านได้อย่างฉาบฉวยและหนังสือที่จะใช้ทบทวนในประเทศไทยก็มีจำนวนน้อยมาก ส่วนใหญ่เป็นหนังสือแปลและวิเคราะห์งานของคานท์ ซึ่งจัดเป็นเอกสารประเภททุติยมูล (secondary source) แต่นั่นมิใช่เป็นเหตุผลที่ทำให้งานเขียนของคานท์หมดความน่าสนใจลงไป ตรงกันข้ามมันอาจเป็นสิ่งแรกที่ทำงานของคานท์น่าจะได้รับความสนใจและค้นคว้ามากขึ้น ผู้เขียนจึงพยายามติดตามความคิดของคานท์และพยายามเลือกหนังสือที่แปลและวิเคราะห์โดยนักคิดผู้เป็นที่ยอมรับกันทั่วไปว่ามีความสามารถในเรื่องเกี่ยวกับงานเขียนของคานท์ เพื่อให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้สามารถให้ข้อมูลทางวิชาการได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริงมากที่สุด

จุดประสงค์ในการเขียนวิทยานิพนธ์เรื่อง บทบาทของเหตุผลในงานเขียนของ
คานท์ นอกเหนือจากเพื่อตอบสนองความจำเป็นในด้านผลงานสำหรับการศึกษาชั้นปริญญา
 โทของบัณฑิตวิทยาลัยแล้ว ผู้เขียนยังมีจุดประสงค์อื่นซึ่งคิดว่ามีความสำคัญไม่น้อยไปกว่ากัน
 สิ่งนั้นก็คือ ความมั่นคงจิตใจ และความตั้งใจที่จะเสนอผลงานทางวิชาการให้แก่วงการปรัชญา
 ของประเทศไทย ซึ่งผู้เขียนยอมรับว่า ยังไม่ก้าวหน้าและแพร่หลายเท่าที่ควร แต่เนื่อง
 จากงานเขียนของคานท์มีอยู่มากมาย และเสนอปัญหาทางปรัชญาไว้มากมายนักด้วยกัน ผู้เขียน
 จึงเลือกเฉพาะปัญหาเกี่ยวกับเหตุผลซึ่งเป็นปัญหาหลักทางญาณวิทยาและจริยศาสตร์ของคานท์
 และจากปัญหาเรื่องนี้ จะทำให้ผู้อ่านสามารถมองเห็นโครงสร้างทั้งหมดของปรัชญาของคานท์
 ได้มากที่สุด

อย่างไรก็ตาม วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จและสมบูรณ์ไม่ได้ปราศจากความ
 ช่วยเหลือและความกรุณาให้คำแนะนำ ชักจูง และแก้ไขทั้งแก่ตนจนจบของผู้ช่วย
 ศาสตราจารย์ กิรติ บุญเจือ ผู้เป็นอาจารย์ที่ปรึกษาและควบคุมการวิจัย และศาสตราจารย์
 วิทย์ วิศทเวทย์ ผู้ซึ่งคอยดูแลและติดตามผลงานของผู้เขียนอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ผู้เขียน
 ก็อาจไม่มีพื้นฐานความรู้ความคิดในทางปรัชญาที่จะวิเคราะห์วิจารณ์งานเขียนของนักปรัชญา
 คนใดได้ ถ้าปราศจากอาจารย์ทุกท่านของแผนกปรัชญา คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย ซึ่งได้ประสิทธิ์ประสาทวิชาปรัชญาแก่ผู้เขียนตั้งแต่เริ่มศึกษาวิชานี้เป็นต้นมา
 ผู้เขียนจึงขอขอบพระคุณทุกท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้ด้วย

ภัทรพร สิริภาณุจน

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
คำนำ	ช
บทที่	
1. บทนำ	1
2. การใช้เหตุผลก่อนหน้าอิมมานูเอล คานท์	6
3. กำเนิดและความสัมพันธ์ของ เหตุผลกับมนุษย์ในทัศนะของคานท์...	52
4. เหตุผลกับความเป็นจริง	83
5. ข้อโต้แย้งที่นักคิดต่าง ๆ มีต่อทัศนะเรื่อง เหตุผลของคานท์	143
6. บทสรุป	209
ศัพทานุกรม	215
บรรณานุกรม	223
ประวัติการศึกษา	226

บทนำ

ความหมายของเหตุผล

คำว่า "เหตุผล" (reason) ที่ใช้กันในปรัชญาตะวันตกมีความหมายแตกต่างกันไปเป็นหลายทาง เนื่องจากนักปรัชญาที่ใช้คำว่า "เหตุผล" ในปรัชญาของตนหรือใช้คำว่า "เหตุผล" ไปอธิบายแนวปรัชญาของผู้อื่น แต่ละคนก็มีรากฐานความเชื่อต่อโลกภายนอก และมีสมมุติฐานแรกเริ่มในทางปรัชญาแตกต่างกัน ดังนั้นจึงอาจประมวลทัศนะเรื่องเหตุผลได้แตกต่างกันพอเป็นตัวอย่างได้ดังต่อไปนี้

1. เหตุผลหมายถึงขบวนการทางความคิดแบบอุปนัย (induction) เท่านั้น ส่วนวิธีการแบบนิรนัย (deduction) ไม่ถือว่าเป็นการใช้เหตุผลที่แสดงสมรรถภาพทางความคิด เพราะเป็นเพียงการกล่าวซ้ำของเดิม ไม่ได้ขยายขอบเขตของความรู้ให้กว้างขวางขึ้น ผู้ที่มีความคิดเช่นนี้ ได้แก่ ฟรานซิส เบคอน (Francis Bacon, 1561-1726) ดังที่เขากล่าวไว้ในหนังสือของเขาชื่อ เครื่องมือใหม่ (Novum Organum) ไว้ตอนหนึ่งว่า

การแสวงหาความรู้เกี่ยวกับโลก เราคงศึกษาข้อมูลที่ได้จากประสบการณ์ที่อาศัยประสาทสัมผัส... การค้นคว้า สอบสวน และอธิบายเกี่ยวกับแบบ (คุณสมบัติประจำตัวของสาร) โดยการสังเกตและทดลองตามกฎเกณฑ์ซึ่งใช้ตัวอย่างที่สอดคล้องกับวิธีการทางอุปนัย เป็นพื้นฐานทางปรัชญาในการหาความรู้ทุกประเภท¹

¹ Francis Bacon, Novum Organum quoted in Frank N. Magill (ed.), Masterpieces of World Philosophy (N.Y.: Harper & Row, Publishers, Inc., 1961), p. 374. "To acquire knowledge about the world one must interpret the particulars given in sense experience... The discovery, investigation, and explanation of Forms (the properties of substances) by controlled observation and experimentation, utilizing tables of instances by reference to which inductive generalizations can be made, in the philosophical foundation of all knowledge."

ที่เบคอนมีทัศนะเช่นนี้เพราะเขาไม่เห็นด้วยกับวิธีการตรรกวิทยาแบบนิรนัย (deduction) ของอริสโตเติล (Aristotle, 384-322 B.C.) เบคอนกล่าวว่า วิธีการแบบนิรนัยเป็นการพายเรือในอ่าง ไม่ได้ให้ความรู้ที่ก้าวหน้าขึ้น เป็นเพียงการสรุป คำตอบซึ่งแอบแฝงอยู่ในประโยคข้างต้นทั้ง 2 ประโยคก่อนหน้านี้เท่านั้น แต่วิธีการแบบอุปนัยเป็นวิธีการที่เกิดจากการทดลอง ค้นคว้าและสังเกตโลกภายนอก ดังนั้นจึงให้เนื้อหา ความรู้ที่แปลกใหม่และขยายออกไปจากเดิม

2. เหตุผลคือขบวนการทางจิตใจในการตั้งปัญหาและครีครอง (reflection) เหตุผลเป็นกลไกทางจิตอย่างหนึ่งของมนุษย์ มีใจเป็นสังขารมที่อยู่เหนือสภาวะทาง ธรรมชาติ ผู้ที่มีทัศนะดังกล่าว ส่วนใหญ่คือแกพวกนักปรัชญาแนวประจักษ์วาท (Empiricists) หรือสัจจวาท (Realists) ซึ่งไม่ได้ผูกพันแนวความคิดกับสิ่งลึกลับหรือเหนือ ธรรมชาติ จอห์น ล็อก (John Locke, 1632-1704) นักปรัชญาสำนักประจักษ์วาท ได้แสดงความคิดดังกล่าวของเขาไว้ในหนังสือ เรียงความเกี่ยวกับความเข้าใจของมนุษย์ (An Essay Concerning Human Understanding) ของเขาว่า

...เมื่อจิตไม่สามารถรวบรวมโมคติต่าง ๆ เข้ามาด้วยกัน โดยการใช้เปรียบเทียบเชื่อมโยง หรือ นำไปใช้ใดที่เห็นที่- หนึ่งใดเพื่อเฝ้ามองเห็นความสอดคล้องหรือความขัดแย้งของ โมคติเหล่านั้น มันก็เต็มใจที่จะหาความสอดคล้องหรือ ความขัดแย้งที่ตกลงการโดยอาศัยโมคติอื่น ๆ (ซึ่งอาจมี เพียงหนึ่งหรือมากกว่านั้นแล้วแต่กรณี) วิธีการที่จิตใจเพื่อ การนี้ เราเรียกว่า "การใช้เหตุผล"²

²John Locke, An Essay Concerning Human Understanding quoted in A.J. Ayer, British Empirical Philosophers (Mass : Murray Printing Co., 1968), p. 133. "... when the mind cannot so bring its ideas together as, by their immediate comparison and, as it were, juxtaposition or application one to another, to perceive their agreement or disagreement, it is fain, by the intervention of other ideas (one or more, as it happens), to discover the agreement or disagreement which it searches; and this is what we call 'reasoning'."

3. เหตุผลหมายถึงปฐมเหตุที่จะก่อให้เกิดผลเป็นสิ่งที่ต่าง ๆ ทั่วไป เหตุผลในที่นี้จึงอาจหมายถึงพระเจ้า (God) ซึ่งเป็นปฐมเหตุ (first cause) ของสากลจักรวาลอย่างเช่นที่ปรากฏในความคิดของนักปรัชญาคริสเตียนในสมัยกลางทั่วไป มากิลล์ อ้างว่า เซนต์ อันเซลม (St. Anselm of Canterbury, 1033-1109) เชื้อเรื่องการสร้างโลกดังต่อไปนี้ว่า

...ในฐานะที่ทรงเป็นจิตบริสุทธิ์ พระเจ้าทรงสร้างโลกขึ้นมาจากความว่างเปล่า แต่พระองค์ทรงสร้างมันขึ้นตามแบบในพระมนัสของพระองค์ ฤยางที่ออกัสตินกล่าวไว้แก่อนวารสาริตะทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ในโลก จวบแต่สติเคยอยู่ในความคิดของพระเจ้าก่อนการสร้างสรรพแล้ว ในฐานะที่เป็นประมวลของสาริตะ อันเป็นแบบจำลองที่โลกถูกสร้างขึ้น ย่อมเป็นรูปปัจจัยแรกของโลก (ออกัสตินเรียกมันในคติที่สติเคยอยู่ในพระมนัสของพระเจ้าว่า "เหตุผล") และในฐานะที่เป็นสาเหตุแรกของสิ่งทั้งหลาย จึงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับพระเจ้า...³

4. เหตุผลหมายถึงหลักในการกำหนดกฎกติกา การทำดีหรือทำชั่วนั้น เหตุผลเป็นตัวการแยกความดีออกจากความชั่ว และส่งเสริมให้มนุษย์ทำแต่ความดี ผู้ที่เดินตามกฎเกณฑ์ของเหตุผลจึงเป็นผู้ที่มีภาระหน้าที่ถูกต้อง อิมมานูเอล คานท์ (Immanuel Kant, 1724-1804) นักปรัชญาชาวเยอรมันซึ่งจะกล่าวถึงอย่างละเอียดต่อไป เป็นผู้หนึ่งที่มีทัศนคติเช่นนี้ ดังคำยืนยันว่า

³ Frank N. Magill (ed.), Masterpieces of World Philosophy (N.Y.: Harper & Row, Publishers, Inc., 1961), p. 288. "...As pure spirit, God creates the matter of the world ex nihilo, but he creates it according to a model he had in mind prior to the creation. That is, as Augustine had said earlier, all the essences that are manifested in the world existed in God's thought prior to creation. Insofar as this network of essences in the model according to which the world is created, it is the formal first cause of the world (Augustine had called the divine ideas 'the reason'), and as first cause it is identical with God..."

สรรพสิ่งในธรรมชาติดำเนินงานของมันไปสอดคล้องกับกฎเกณฑ์ มีเพียงสักที่มีเหตุผลเท่านั้นที่มีพลังในการแสดงออก สอดคล้องกับองค์ความคิดเกี่ยวกับกฎเกณฑ์ของตนเอง นั่นก็คือสอดคล้องกับหลักการทาง ๆ ที่เป็นเช่นนั้นเพราะเขามีเจตจำนง ในเมื่อเหตุผลเป็นสิ่งจำเป็นเพื่อบุคคลทำการกระทำ ออกจากกฎเกณฑ์ เจตจำนงก็ยอมไม่ใช้สิ่งอื่นใด นอกจากความันคือเหตุผลภาคปฏิบัติ...⁴

5. เหตุผลหมายถึงจุดหมายในการแสดงพฤติกรรม ขบวนการของสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น จะมีเหตุผลเป็นจุดหมายปลายทาง ไม่มีทางจะเปลี่ยนแปลงเป็นอย่างอื่นได้ เฮเกิล (Hegel, 1770-1831) โทกล่าวไว้ในปรัชญาประวัติศาสตร์ (The Philosophy of History) ของเขา ซึ่งมาถิลลุ่มรวบรวมผลงานทาง ๆ ทางปรัชญาที่วิจารณ์ความคิดของเฮเกิลไว้ว่า

สาระสำคัญของจิตก็คือการแสดงกิจกรรม นั่นก็คือ มันทำให้สมรรถภาวะของมันเป็นจริงขึ้นมา - ทำให้ตัวมันเองกลายเป็นผลงานของตัวเอง - คอยเหตุนั้น มันก็จะกลายเป็นเป้าหมายของตัวเอง มันมีสสนาตัวเองเป็นสิ่งที่อยู่ตามวัตถุวิสัย... มโนคติหรือเหตุผลจึงเป็นหลักการเบื้องต้นในระบบปรัชญาของเฮเกิล มโนคติมีปรากฏตัวเองออกมาครั้งแรกในธรรมชาติและในจิต เอกภาพสามสภาวะของมโนคติธรรมชาติ และจิต จึงเป็นขอบเขตของปรัชญาของเฮเกิลทั้งระบบ หากจะแสดงในรูปของตรรกวิทยาพัฒนาของ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

⁴ Immanuel Kant, Groundwork of the Metaphysic of Morals quoted in H.J. Paton, Immanuel Kant : Groundwork of the Metaphysic of Morals (N.Y.: Harper & Row, Publishers, Inc., 1964), p. 80. "Everything in nature works in accordance with laws. Only a rational being has the power to act in accordance with his idea of laws that is, in accordance with principles and only so has he a will. Since reason is required in order to derive actions from laws, the will is nothing but practical reason..."

เฮเกิล มโนคติ คือสภาวะพื้นฐาน ธรรมชาติ คือสภาวะ
ปฏิบัติ และจิตก็คือสภาวะสังเคราะห์⁵

การที่สิ่งสัมบูรณ์ (The Absolute) หรือจิต (Spirit) ในปรัชญาของ
เฮเกิลมีกิจกรรมก่อให้เกิดสิ่งต่าง ๆ ในสากลจักรวาลนั้น ในที่สุดก็เพื่อการตระหนัก
รู้ความจริงว่าตนเองเป็นเหตุผล (Reason) นั่นเอง ในพระแก่นี้ เหตุผลก็คือจุดหมาย
ในการแสดงพฤติกรรม

6. เหตุผลคือกิจกรรมของจิตในการโยงสิ่งต่าง ๆ ให้เป็นเหตุเป็นผลอัน นัก
ปรัชญาตะวันตกบางคน เช่น เดวิด ฮูม (David Hume, 1711-1776) ซึ่งเป็นนักปรัชญา
ประจักษ์ชาวอังกฤษได้เขียนไว้ในหนังสือ ความเรียงเรื่องธรรมชาติของมนุษย์
(A Treatise of Human Nature) ตอนหนึ่งว่า

การใช้เหตุผลทุกชนิดไม่ใช่อะไรอื่นนอกเหนือไปจากการ
เปรียบเทียบและการค้นพบความสัมพันธ์ไม่ว่าจะคงที่หรือไม่
ระหว่างสิ่ง 2 สิ่งหรือมากกว่านั้น... ปัจจัยการเท่านั้นที่
ก่อให้เกิดความเชื่อมโยงที่เราแน่ใจโดยอาศัยความมีอยู่
หรือกิจกรรมของสิ่ง ๆ หนึ่งว่ามันทำให้เกิด หรือถูกทำให้
เกิดโดยความมีอยู่หรือกิจกรรมของสิ่งอีกสิ่งหนึ่ง...⁶

⁵ Frank N. Magill (ed.), op. cit., pp. 594-95. "The very essence of spirit is activity; it realizes its potentiality - makes itself its own deed, its own work - and thus it becomes an object to itself; contemplates itself as an objective existence ... Idea or Reason thus constitutes the primary formative principle in Hegel's philosophical system. This idea expresses itself first in Nature but also in spirit. The triadic unity of Idea, Nature, and Spirit thus defines the whole of Hegel's system. Expressed in Terms of his dialectical logic, Idea is the thesis, Nature the antithesis, and Spirit the synthesis."

⁶ David Hume, A Treatise of Human Nature quoted in Robert Paul Wolff (ed.), The Essential David Hume (N.Y.: The New American Library, Inc., 1969), pp. 56-57. "All kinds of reasoning consist in nothing but a comparison and a discovery of those relations, either constant or inconstant, where two or more objects bear to each other... It is only causation which produces such a connection as to give us assurance from the existence or action of one object that it was followed or produced by any other existence or action..."